

5. mai 2014

Først publisert som Ytring på NRKs nettsted 2. mai
(med noe redaksjonell dandering)

Åpenhet om Forsvaret

Det loves større åpenhet om Forsvaret, men hvor går grensene?

I flere perioder har bare 15 av totalt 57 norske kampfly vært operative, det viser en kartlegging som frilansjournalist Kjetil Stormark har gjort for bladet Vi Menn. Generalinspektør Per Egil Rygg vil ikke kommentere tallene ovenfor bladet eller NRK, og henviser til at det er gradert informasjon.

Nylig har både forsvarsministeren, Ine Eriksen Søreide, og forsvarssjefen, admiral Håkon Bruun-Hanssen, tatt til orde for større åpenhet om tilstanden i Forsvaret. I Søreides ord: "Jeg mener at hvis vi ikke er klar over, eller bevisst skjuler problemer, så fratar vi oss selv muligheten til å løse dem. Og like viktig: Uten ærlighet rundt utfordringene, blir det svært vanskelig å skape troverdighet om alt som er bra" (Vi Menn, 22. april). Åpenbar logikk, skulle man tro, men hvorfor er uttalelsen i det hele tatt aktuell? For å forstå bakgrunnen må vi gå helt tilbake til den kalde krigen.

Etter debattene som ledet til vårt NATO-medlemskap i 1949 var sikkerhetspolitikk og forsvarspolitikke ikke tema for politisk uenighet av vesentlig betydning. Sovjets konfrontasjonslinje under den kalde krigen, i så vel retorikk som militær oppbygning og nærgående øvelsesaktivitet, kunne bare oppfattes som truende. Vårt land var geografisk og militært meget utsatt. Det utviklet seg en bred politisk oppslutning om innretningen av Forsvaret innenfor rammen av NATOs strategi og planverk, og det var lite rom for rent nasjonale politiske vurderinger og politiske valg. Budsjettøkningene fulgte i stor grad av underforstått behov. Det høye spenningsnivået, og den tilsvarende høye beredskapen i de stående staber og avdelinger, medførte et sterkt hemmelighold. Forsvarets svakheter ble våre best bevarte hemmeligheter, av militær nødvendighet. Men med hemmeligholdet utviklet det seg også en kultur for fortregning av problemer. Det gjaldt i Forsvarsdepartementet, og også innenfor Forsvaret selv. Gjennom førti år ble denne kulturen så rotfast at vi ennå, mer enn tyve år etter den kalde krigens slutt, sliter med senskadene.

Og skadene er alvorlige. Det har utviklet seg et betydelig misforhold mellom det forsvar som beskrives i de politiske dokumentene, og dette forsvars reelle evne til innsats. Dette har jeg redegjort for i Civita-rapporten "[Forsvarspolitikken ved et veiskille](#)". Rapportens konklusjon er at selv om alt tyder på at Forsvaret løser sine løpende oppgaver i fred hjemme

og i internasjonale operasjoner på en utmerket måte, vil kapasiteten for ytterligere innsats i tilfelle krise eller krigshandlinger her hjemme være meget begrenset. Videre er det slik at misforholdet mellom ambisjoner og virkelighet fører til at vi får mindre forsvar for pengene fordi det er for mange mangler i personelloppsetninger, materiell og øvinger. Denne situasjonen må vi komme ut av. Statsrådets og forsvarssjefens budskap er at de vil skape rammer slik at problemstillingen og alternativene kan bli belyst for opinionen og det politiske miljø. Mer åpenhet, altså.

Men hvor skal så grensene gå? Alle innser at det vil være behov for et visst hemmelighold i Forsvaret. For eksempel må kunnskap om våpensystemers detaljerte ytelser og taktiske bruk beskyttes, og teknologi og kapasitet i cyberkrigføring likeså. Utfallet av prøver og forsøk med nye systemer og taktikk kan det også i noen tilfeller være gode grunner til ikke å offentliggjøre.

En hovedregel kan være at belysning av *forsvarspolitiske* problemstillinger må være åpen, og motiveres for Forsvarets eget personell som oftest kjenner saksforholdene best. Forsvarets reelle kapasitet til å stille styrker for de ulike oppgavene som er fastsatt i de politiske dokumentene bør være et sentralt forsvarspolitisk tema. Om kjensgjerningene er politisk ubekvemme, skal det ikke være grunn til hemmelighold.

Så må vi fortsatt akseptere hemmelighold om sakskunnskap som vil *skade forsvarevnen* om den offentliggjøres. Men det er i alles interesse at dette hensynet praktiseres med nøkternhet. For vi kommer ikke utenom hemmeligholdets grunnleggende problem: når noe holdes skjult kan det fritt hevdes at årsaken er at det skjulte ikke tåler dagens lys. Fra innsiden kan denne mistanken, og til tider beskyldningen, føles svært belastende for lojale medarbeidere.

5